

לזיכוי הרבים

אנו מתכוננים להוציא עלון צבעוני ומורחב לכבוד פסח ולקראת שבועות. נשמח לקבל תרומות; המבקשים להתברך בפרנסה, בבריאות ובפרי בטן, או המבקשים להנציח יקיריהם – יואילו לפנות למשה אוסי, רח' אברהם שפירא 4, נתניה –

09-8335016

תזכו למצוות!

1. רש"י ל' י"ב – מדוע מצינת התורה "ולא יהיה בהם נגף"?
2. ל' כ"ג – 'דרור' שהוא בושם ולא ציפור.
3. האחד מצאצאי לאה והשני מצאצאי בלהה.
4. "אמר רבי יוחנן: ----- סממנין נאמרו לו למשה בסיני".
5. ל' א"י – "אך את שבתותי תשמרו" – בעל הטורים: 'אך' מיעוט, למעט -----.
6. רש"י ל' ב' א' – "כי בושש משה לדרת" – מי עפ"י חז"ל 'ערבב את העולם' וגרם להם בלבול של שש שעות?
7. רש"י ל' ב' ב' – מדוע ביקש אהרן גם את נזמי הנשים והילדים, והרי יכול היה להסתפק בזהב הגברים?
8. ל' ב' י' – "ועתה הניחה לי" – מה היה רמוז למשה במלים אלו?
9. ל' ב' ל' – ב----- בתמוז נשתברו הלוחות, וב----- שרף את העגל, וב----- עלה מרע"ה, שנאמר: "ויהי ... ועתה אעלה".
10. ל' ב' ל"ב – "ואם אין מחני נא" – אבותינו נתנו נפשם על ישראל. והנה מה שאמר ----- אל ה': "הנה אֶנֶכִּי חָטָאתִי וְאֶנֶכִּי הִעֵצִיתִי וְאֶלֶּה הַצָּאן מִה עָשׂוּ יְהוָה יָדָךְ בְּי וּבְכִבִּית אֲכִי" (שם"ב כ"ד י"ז).
11. בעל הטורים ל' ב' ל"ד – "הנה מלאכי" – מי שאת האותיות הפך, ימצא את שם המלאך.
12. ל' ג' ג' – "ארץ זבת חלב ודבש" – בפס' זה הדבש הוא דבש -----, ואילו בשבעת המינים הדבש הוא דבש -----.
13. רש"י ל' ג' י"א – באיזה יום נתרצה ה' לבני' ומסר למרע"ה את הלוחות?
14. ל' ד' א' – "אשר שברת" – חז"ל למדו מכאן שהקב"ה 'אשר' את שבירת הלוחות, ואמר לו ה': '----- כוח ששיברת'.
15. רש"י ל' ד' כ"א – "בחריש ובקציר תשבת" – אין הכוונה לשבת כי אם לשנת ה-----.
16. רש"י ל' ד' ל"ב – "ואחרי כן נגשו" – כמה פעמים שמע אהרן את ההלכות מפי משה?

למתקדמים:

1. ל' י"ב – בעל הטורים מעיר, שאת המלה 'ונתנו' אפשר לקרוא ישר והפוך; לומר לך, מה שאדם נותן צדקה -----.
2. ל' י"ג – "זה יתנו כל העובר על הפקודים" – ה'כלי יקר' מביא את דעת חז"ל האומרת, שהיה זה כופר נפש על עוון ה-----. ומדוע מחצית השקל ולא שקל שלם? ומשיבים, שהאדם אינו מגיע ל-----, כשהוא בפני עצמו, אלא לאחר שהוא מצרף עמו אדם אחר.
3. ל' ל"א – "יהיה זה לי לדורותיכם" – כותב הרמב"ם: "אין מושחין ממנו לדורות אלא כוהנים ----- ומשוח ----- ומלכי בית -----".
4. ראב"ע ל' א' – על שום מה נבחרו בצלאל ואהליאב כראשי העושים במלאכת המשכן? ועונה הרס"ג, כי שבטיהם, יהודה ודן, נמשלים ל----- (בר' מ"ט ט', דב' ל"ג כ"ב).
5. ל' א' י' – "בגדי השרד" – מה ההבדל בין רש"י לראב"ע בהבנת המלה 'שרד'?
6. ל' א' ט"ז – "ושמרו בני ישראל את השבת" – אור החיים מסביר את 'ושמרו' על דרך "ואבינו שמר את הדבר" (בר' ל"ז י"א); פירוש: ממתינ ----- מתי יבוא.
7. ל' ב' א' – "אשר ילכו לפנינו" – הרמב"ן מציין שהעם לא ביקשו שהעגל יהיה להם לאל, אלא שיהיה להם ----- דרך במקום משה.
8. ל' ב' ד' – "אלה אלהיך ישראל" – כיצד מוכיח אור החיים מתוך לשון הפס' כי רק חלק מן העם עשה את העגל?
9. ל' ב' י"ח – מה פירוש 'חלושה' ("קול ענות חלושה"), עפ"י הרשב"ם; ומה פירוש 'קול ענות' ('נור' דגושה) עפ"י הראב"ע?
10. רשב"ם ל' ב' י"ט – "וישלך מידו" – מה גרם למשה להשליך את הלוחות?
11. ל' ב' ל"ה – "את העגל אשר עשה אהרן" – אור החיים שואל לשם מה מזכיר הכתוב שוב את אהרן; ועונה, 'שהקפיד ה' על ש----- לאהרן קדוש ה' ל-----'.
12. ל' ג' ו' – "ויתנצלו ... את ערסם" – רשב"ם מסביר עפ"י הפשט שהורידו את התכשיטים כאות -----, ואילו רש"י בעקבות המדרש כותב, שה----- שניתנו להם בחורב הוסרו מהם בגלל חטא העגל.
13. ל' ג' כ' – מרע"ה ביקש ללמוד את רזי ההנהגה של הקב"ה – את בעיית השכר והעונש. ומדרש תנחומא אומר: 'ביקש משה לעמוד על מתן שכרן של ----- ושלוותן של רשעים. אמר לו הקדוש ברוך הוא, לא תוכל לראות את -----'.
14. ל' ד' ה' – "ויקרא בשם ה'" – מחלוקת בין רש"י לספורנו בשאלה מי קרא.
15. ההפטרה במל"א י"ח – הדמיון בין הפרשה להפטרה: א. משה כינסם בסיני, ואליהו בהר -----. ב. אצל משה נהרגו 3000 בגלל מעשה העגל, ואצל אליהו ----- עובדי -----. ג. משה אמר: "מי לה' אלי", ואליהו: "----- אלי".

ה'גרות' והקראט

הקטנה שבמטבעות היא ה'גרה', והיא חלק העשרים של השקל בערכה ובמשקלה. על הפס': "עשרים גרה השקל" (ל' י"ג) כותב הראב"ע: 'ואלה הגרות גרגרות חרובים הם'. לגרגרי החרוב ישנה תכונה מיוחדת: לכל גרגר, ובכל הפירות של החרובים, יש משקל אחיד; והשקל היה שווה 20 גרגרי חרוב (וי"א שגם ה'אגורה' משורש זה, ושימשה כיחידת שכר לפועל; וכן המלה 'גרעין'). המלה 'גרות' עברה בימי הביניים לשפה הערבית ושם נסתרסה ל'קיראט', ומכאן נתגלגלה ל-קראט (CARAT) לרוב לשונות אירופה, כאשר לראשונה עברה בצורת keration ליוונית. ומאז משקל היהלומים, הזהב ואבני חן אחרות נמדד בקראט, שהוא 200 מיליגרם; לדוגמה: תכשיט זהב 18 קראט מורכב מ-75% זהב טהור ו-25% מתכות אחרות המכונות 'תוספים'. דרך אגב היהלום שבאבני החושן נקרא בלועזית diamante/diamond, ופירושו ביוונית 'בלתי ניתן לאילוף'. שיהיה לנו 'מזל וברכה'!

שרש 'כפר' פירושו לכסות, למנוע ולהגן; נח כפר את התיבה – כיסה אותה בזפת להגנה מפני המים; הכפורה – מכסה המצפה את הארון; הכפור – מכסה את האדמה; הכפיר – הוא הארי, המנהיג האורב במסתרים לטרפו, והוא המגן על הלהקה; הכפר – מכוסה באוהלים ונבנה ביסודו כדי להגן על האיכרים. ומכאן בהשאלה 'לכפר על עוון', לכסות על חטא ולנקות מאשם; בתהלים פעם כתוב: "פשעינו אתה תכפרם" (ס"ח ד), ופעם: "כסית כל חטאתם" (פ"ה ג). יום הכיפורים, אם כן, מגן על האדם ומונע מן החטא להשפיע. החוטא המחלל את הקודש מותיר אחריו חלל, ויש צורך בכופר, בזפת ובטיח כדי לכסות את החלל שנפער; וכשמשלמים 'כופר נפש', מבקשים לכפר ולכסות את החטא ע"י תשלום חומרי. ובפרשתנו 'כסף הכיפורים' – מחצית השקל – הוא "כופר נפש לה'", תרומה סמלית שתמנע את הנגף. ומסכם רש"י יפה בפירושו לפס': "אכפרה בעד חטאתכם" (ל"ב ל'); 'אשים כופר וקנינו וסתימה לגדר חטאתכם, להבדיל ביניכם ובין החטא'. ויש מדרש האומר שמשה מסר נפשו על ישראל, ואמר 'אכפרה' – הנני כפרה בעדכם, כפי שיאמר אח"כ: "מחני נא מספרך".

2. קרני הוד וקרני שור

ריבוי המשמעויות של השורש 'קרן' גרם למתרגמי התנ"ך ליוונית וללטינית שלא להבין כהלכה את הכתוב: "כִּי קָרַן עוֹר פְּנֵי מֹשֶׁה"; ופירושו את הנאמר כקרניים ממש, והבינו כאילו כתוב: 'קרן ראשו', צמחו לו קרניים; ובעקבות אי הבנה זו פיסל האומן מיכאל אנג'לו שתי קרניים לראשו של משה. ומסופר על יהודי שביקר לפני מספר שנים בכפר נידח באירופה, ותושביו לא האמינו שהוא יהודי, שהרי אין לו קרניים...

'קרן' – ברוב הכתובים בתנ"ך פירושה זיו גרמי מכוסה קרנית שבראש בעל חיים – קרן איל/שופר/שמן/ וכד'; ובהשאלה סמל לכח: "מגני וקרן ישע" (שמ"ב כ"ב ג). 'קרן' היא גם זיו ובלוטה, כמו קרן המזבח. במעט כתובים משמעה 'קרן אור'. בלשון חז"ל נוספו הוראות כמו: קרן=פינה, קרן רחוב, קרן קיימת, וישבי קרנות, כתיבה על קרן הצבי ועוד. בימינו נוספו מלים מהמשמעות של 'אלומת אור', כמו: הקרנה, מקרן, קרנית ועוד.

רש"י בפירושו לפסוקנו מקשר יפה בין שתי המשמעויות של 'קרן': 'שהאור בולט ומבהיק כמין קרן'. המדרשים והפרשנים מסבירים את מקור 'קירון האור' שעל פני משה. חז"ל אומרים: "בשעה שהקב"ה היה מלמדו תורה, מניצוצות שיצאו מפי השכינה נטל קרני ההוד; ועוד מוסיפים, שכאשר היה משה במערה בנקרת הצור, נתן הקב"ה ידו על פניו שנאמר: "וישכותי כפ"י" (ל"ג כ"ב). תרגום יונתן: 'ומשה לא ידע כי התבהר זיו איקונין של פניו'. והרמב"ן מסביר מדוע פחד העם מלגשת אל משה: 'כי בצאת כל ישראל לראותו ראו קרני ההוד (ו)פחדו מגשת אליו וחזרו אחורנית, אולי חשבו שהיה שם כבוד ה', או מלאכי עליון עמדו ופחדו פן יפרוץ בהם ה'. לעומתו רבי חיים בן עטר מסביר, שכאשר ציווה ה' את משה לכתוב בתורה שהוא "עניו מאוד", הלך משה וכתב "עניו" חסר יו"ד, מרוב ענוותנותו; וכיוון שחסך את אחת נותרה טיפת דם בקולמוס, ומזה זכה ל"קרני הוד" מחמת ענוותנותו היתירה. ר' סעדיה גאון מדגיש, כי האור לא סר מפניו עד יום מותו, על כן "לא כהתה עינו ולא נס לחיו".

3. על מלח, מלח וממולח

"וְעֵשִׂיתָ אֹתָהּ קִטְנֶת רֶקֶת מַעֲשֶׂה רֹקֶת מְמָלַח טְהוֹר קֶדֶשׁ" (ל' ל"ה) –

מה פירוש ממולח? לכאורה, השאלה מיותרת, שהרי רואים בעליל את השורש 'מלח'. ואולם ישנה מחלוקת בין רש"י לרמב"ן בדבר הבנת המלה. ומפרש הרמב"ן: 'ממולח טהור קודש שיהא מלוח במלח סדומית כמו שאמר [במסכת] כריתות (ו' ע"א) מלח סדומית רובע'. לעומתו מקבל רש"י את פרשנותו של אונקלוס המתרגם: 'מעורב, שיערב שחיקתן יפה יפה זה עם זה'. ומסביר רש"י שהחובלים נקראים מלחים, 'ע"ש שמהפכין את המים במשוטות, כשמהיגים את הספינה, כאדם המהפך בכף ביצים טרופות לערבן עם המים'. מצד שני מסביר הרמב"ן, שחכמי הספנים נקראים מלחים 'בעבור שהם יודעים טעם הים כאילו הם המרגישים במליחותו ובמתקוהו, כלומר היודעים מתי יהיה מתוק ונאות להולכי הים, או מתי הוא רע ומר להם'. יוצא שהרמב"ן עומד בדעתו כי "ממולח" כוונתו מלח, והיינו המלח שהיו מוסיפים בקטורת, ולא כפירוש אונקלוס ורש"י שהמרקחת נימוחה עד שלא יזכר הסם המעורב עם הסימנים האחרים. חוקרי הלשון מצאו שהמלה 'מלח' בשפה השומרית פירושה 'מי שמניע את האונייה'. והוכחה יש לכך בסיפור יונה: "וַיִּחָתְרוּ הָאֲנָשִׁים לְהָשִׁיב אֶל-הַיָּבֵשָׁה וְלֹא יָכְלוּ" (א' י"ג) – חותרים ע"י שמנערים במשוט ו'מעורבים' את המים; יוצא שאין קשר למלח הנמצא במי הים. בערבית המלה 'מליח' פירושה טוב, יפה ונאה; ולמשפחה טובה הדביקו את השם – אלמליח ('גודמן'). ואני מנחש שהכינוי 'ממולח' – לאיש פיקח ושנון – בא לו, כי חכמתו 'מעורבת', רוצה לומר, שלמד ממספר מורים במוסדות שונים, ושמע דעות נוגדות; שקרא מגוון חומרים, ביקר במקומות אחדים ופגש טיפוסים שונים, ולא רק חכמים. נחשוב על דמותו של יעקב אבינו ועל כל התהפוכות (שינויים ו'ערכובים') בחייו – הוא ה'ממולח' בה"א הידיעה! ולכן הוא שר א-ל, ואנו נקראים על שמו.

2. ממצרים מלח מלח מלח

1. רבי נחמיה אמר: בשעה שעשו ישראל אותו מעשה, עמד לו משה מפייס את האלהים.

אמר: רבון העולם! עשו לך סיוע ואתה כועס עליהם?! העגל הזה שעשו, יהיה מסייעך, אתה מזריח את החמה, והוא הלבנה. אתה הכוכבים, והוא המזלות. אתה מוריד את הטל, והוא משיב רוחות. אתה מוריד גשמים, והוא מגדל צמחים. אמר הקב"ה: משה! אף אתה טועה כמותם, והלא אין בו ממש? אמר לו: א"כ למה אתה כועס על בניך? "למה ה' יחרה אפך בעמך"?

2. למה מזכיר את שלושת אבות?

"זכור לאברהם ליצחק ולישׂאָל עבדיך" (ל"ב י"ג).

למה מזכיר מרע"ה את שלושת אבות? אמרין רבנן: אמר משה: אם שריפה הם חייבים, וזכור לאברהם, שנתן נפשו לכבשן האש לישׂרף על שמך, ותצא שריפתו לשריפת בניו. ואם הריגה הם חייבים, וזכור ליצחק אביהם, שפשט צווארו ע"ג המזבח לישׂחט על שמך, ותצא הריגתו להריגת בניו. ואם גלות הם חייבים, וזכור ליעקב אביהן, שגלה מבית אביו לחרן, ויצאו אלו באלו. [לפיכך אמר] "זכור לאברהם ליצחק ולישׂאָל".

3. קָסֶל-לֶךְ שְׁנֵי-לַחַת" (ל"ד א')

הפסולת שלך. משם העשיר משה. אמר הקב"ה: דין הוא שיטול אותן פסולת - משה. למה?

אלא, ישראל שלא נתעסקו במצוות, נתתי להן כל טוב ארץ מצרים, שנאמר (שמות י"ב): "וזה נתן את חן העם", והעשירו, ומשה שעסק בעצמותיו של יוסף, יהא עני? אתן לו את הפסולת שיעשיר.

תשובות: 1. כי המניין שולט בו עין הרע 2. מר-דרור 3. בצלאל ואהליאב 4. 11 5. פיקוח נפש 6. השטן 7. כדי לעכבם 8. שראוי שיתפלל בעדם 9. י"ז, י"ח, י"ט, ממחרת 10. דוד 11. מיכאל 12. דבורים, תמרים 13. ביוה"כ 14. יישר 15. השמיטה 16. 4

למתקדמים: 1. יחזור אליו 2. העגל, לשלמות 3. גדולים, מלחמה, דוד 4. גור אריה 5. רש"י – עבודת שרות, ראב"ע – בגדי נסיעה 6. ומצפה 7. מורה 8. כי כתוב 'אלהיך' ולא 'אלהינו' 9. ניצחון, נגינות 10. תשש כוחו לאחר שראה את העגל 11. יגרמו, לחטוא 12. אָבֵל, הכתרים 13. צדיקים, פני 14. רש"י – משה, ספורנו – ה' 15. א. הכרמל ב. 450, הבעל ג. גשו